

SUVLI AJRATMALAR, QAYNATMA VA DAMLAMALAR TAYYORLASHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Qodirova Shaxlo Muzafarovna

Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat Salomatligi texnikumi maxsus fan o`qituvchisi

qodirovashaxlo17@gmail.com

Ergasheva Dilshoda Xo‘jamberdiyevna

Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat Salomatligi texnikumi talabasi

dilshodaergasheva0506@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada xalq tabobatida va zamonaviy fitoterapiyada keng qo‘llaniladigan dorivor o‘simliklarni suv yordamida qayta ishlash usullari - suvli ajratmalar, qaynatmalar va damlamalar haqida batafsil so‘z yuritiladi. Har bir tayyorlash shaklining texnologik jihatlari, organizmga ta’sir xususiyatlari, ehtiyot choralari va xalq tajribasidagi qo‘llanilish doirasi keng yoritiladi. Fitoterapiya tajribasi asrlar davomida to‘plangan bo‘lib, bugungi kunda u rasmiy tibbiyot bilan uyg‘unlashmoqda.

Kalit so‘zlar: qaynatmalar, suvli ajratmalar, damlamalar, fitoterapiya, o‘simlik, farmatsevtika, dorivor moddalar, texnologiya.

Dorivor o‘simliklar insoniyat hayotining qadimiy davrlaridan beri salomatlik manbai bo‘lib kelgan. Xalq tabobatida o‘simliklardan foydalanishning eng oddiy va samarali yo‘llaridan biri bu ularni suvda qayta ishlash - ya’ni ajratma, damlama yoki qaynatma shaklida tayyorlab iste’mol qilishdir. Ushbu tayyorlash shakllari zamonaviy farmatsevtikada ham keng qo‘llaniladi. Har bir shakl o‘ziga xos texnologiyaga ega bo‘lib, dorivor moddalarning ajralish darajasi, biologik faolligi va davo ta’siri bilan farqlanadi.

O‘simlikning qaysi qismi ishlatilishi (barg, poya, ildiz, gul, po‘stloq), o‘simlikdagi faol moddaning tabiati (efir moyi, glikozid, alkaloid, flavonoid) va organizmga qanday ta’sir qilishi, qaysi shaklni tanlashga asos bo‘ladi.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-6

I. Suvli ajratmalar tayyorlash texnologiyasi va amaliyotda qo'llanilishi.

Suvli ajratmalar (infuziya) - bu dorivor o'simlikning yumshoq qismlari (masalan, barg, gul, nozik poya) ustiga qaynoq suv quyib, yopiq idishda ma'lum vaqt damlab qo'yish orqali tayyorlanadigan dori vositasidir.

Tayyorlash tartibi:

1. 10–15 gramm maydalangan dorivor o'simlik olinadi.
2. Ustidan 200-250 ml qaynagan suv quyiladi.
3. Yopiq idishda 20-30 daqiqa davomida damlab qo'yiladi.
4. So'ng suzilib, xona haroratida saqlanadi. Faqat 1-2 kun foydalanish mumkin.

Amaliy qo'llanilishi:

- Bu usul asosan yengil va nozik o'simliklar uchun ishlatiladi. Masalan:
- Moychechag guli - yallig'lanishga qarshi, tinchlantiruvchi;
- Na'matak mevalari - immunitetni oshiruvchi;
- Yalpiz - ovqat hazm qilishni yaxshilovchi;
- Gulxayri - yo'talga qarshi yumshatuvchi.

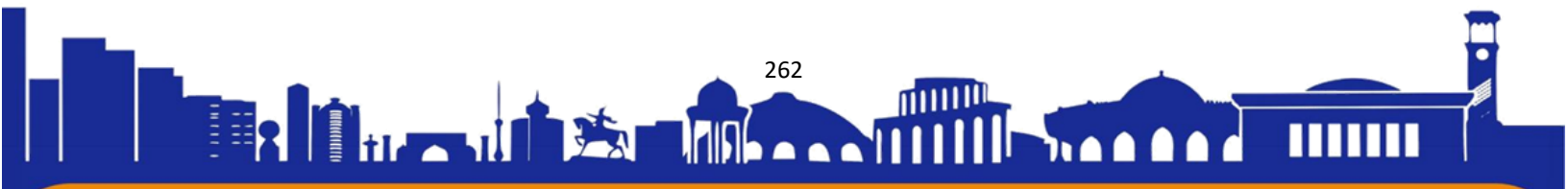
Suvli ajratmalar organizmga yumshoq va asta-sekin ta'sir qiladi. Bolalar va keksalar uchun ayniqsa xavfsiz.

II. Qaynatma tayyorlashning o'ziga xos jihatlari.

Qaynatma (otvar) - bu o'simlikning qattiq va zich qismlaridan (masalan, ildiz, po'stloq, urug', qobiq) faol moddalarni ajratib olish uchun suvda uzoqroq vaqt davomida qaynatish orqali tayyorlanadigan vosita.

Tayyorlash tartibi:

1. 10-20 gramm dorivor o'simlik 200-300 ml suvga solinadi.
2. 15-30 daqiqa davomida past olovda qaynatiladi.

3. Sovutilib, suzib olinadi.
4. Maksimal saqlanish muddati - 1-2 kun.

Amaliy qo'llanilishi:

- Bu usul chuqur ta'sir qiluvchi o'simliklar uchun mos:
- Qizilmiya ildizi - bronxit va yo'talga qarshi;
- Zanjabil ildizi - shamollashda isitmani tushirish, immunitetni kuchaytirish;
- Dub po'stlog'i - ich ketishda, og'iz bo'shlig'i yallig'lanishlarida;
- Anor po'stlog'i - ichak infeksiyalariga qarshi, diareyani to'xtatuvchi.

Qaynatmalar kuchli va faol moddalarga boy bo'ladi, shuning uchun ular davo vositasi sifatida muhim ahamiyatga ega.

III. Damlama tayyorlash texnologiyasi va ehtiyot choralari.

Damlama (nastoyka) - bu o'simlikning dorivor qismlarini sovuq yoki iliq suvga solib, bir necha soat yopiq idishda saqlab, asta-sekin faol moddalarning ajralib chiqishiga asoslangan tayyorlov usulidir.

Tayyorlash tartibi:

1. 10–15 gramm o'simlik maydalanadi.
2. 200 ml sovuq qaynatilgan suv quyiladi.
3. 6–12 soat yopiq idishda saqlanadi.
4. So'ngra suzilib, 1-2 kun ichida iste'mol qilinadi.

Qo'llanilishi:

- Asosan harorat ta'siriga sezgir o'simliklar uchun mos:
- Valeriana ildizi - yurak urishini sekinlashtiruvchi;
- Rayhon - ishtahani ochuvchi, asabni tinchlantiruvchi;
- Kekik - yo'talga, bronxlar faoliyatini yaxshilovchi;

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-6

- Anor urug‘i yoki bargi - qon bosimini me‘yorga keltiruvchi.

Ushbu usulda tayyorlangan damlamalar asosan yurak-qon tomir tizimi, asabiylik, yengil og‘riqlar yoki yallig‘lanish holatlarida qo‘llaniladi.

IV. Tayyorlashda umumiy sanitariya va xavfsizlik talablariga amal qilish.

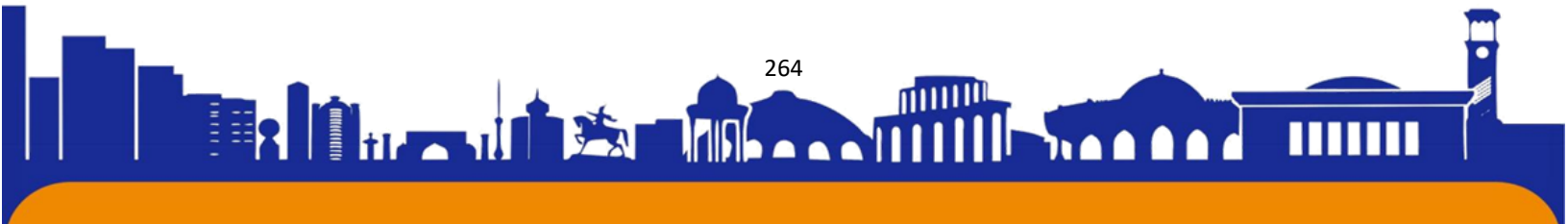
1. Har doim sifatli, ekologik toza xomashyo tanlanadi.
2. Metall idishlardan foydalanish qat‘iyan tavsiya etilmaydi.
3. Tayyorlangan suyuqliklar yangi holatda ishlatilishi kerak.
4. Homilador ayollar, chaqaloqlar, surunkali kasalligi borlar faqat shifokor maslahati bilan foydalanishi kerak.
5. Har bir o‘simlikning o‘ziga xos allergik reaksiya chaqiruvchi xususiyati bo‘lishi mumkin - shuning uchun avval kichik doza sinov tariqasida qo‘llaniladi.

XULOSA

Suvli ajratma, qaynatma va damlamalar xalq tabobatida o‘zining tabiiyligi, xavfsizligi va keng terapevtik imkoniyatlari bilan qadrlanadi. Har bir usul dorivor o‘simlikdagi faol moddalarni suv orqali ajratib olishning o‘ziga xos yo‘lidir. Tayyorlanish texnologiyasi, o‘simlikning qaysi qismi ishlatilayotgani va qanday maqsadda qo‘llanilishi ushbu shaklni to‘g‘ri tanlashda muhim omildir. Zamonaviy tibbiyot ham fitoterapiyani samarali davolash vositasi sifatida e‘tirof etib, ushbu usullarni qo‘llab-quvvatlamog‘da. Asosiysi - ularni o‘rganilgan, tibbiy nazorat asosida va sog‘lom yondashuv bilan foydalanishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mamatqulov D. “Fitoterapiya asoslari”, Toshkent tibbiyot akademiyasi nashriyoti, 2020.
2. Karimova M.K. “Xalq tabobatining ilmiy asoslari”, Buxoro, 2019.
3. Zokirova S.A. “Dorivor o‘simliklar farmakognoziyasi”, Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
4. Raxmatov Q. “Shifobaxsh o‘simliklar va xalq tabobati”, Samarqand, 2021.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-6

5. Allayev Sh.A. “Dorivor o‘simliklar bilan davolash”, Toshkent, 2022.
6. Islomov M. “O‘simlik dori vositalari texnologiyasi”, Andijon, 2023.